

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Overzicht EU-fondsen voor de bescherming van dieren tegen aanvallen van wolven

RVO/Advies Uitvoeringsbeleid, 24 juni 2025

Colofon

Opdracht	Overzicht EU-fondsen voor de bescherming van dieren tegen aanvallen van wolven
Opdrachtgever	Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN)/DG Natuur en Visserij
Opdrachtnemer	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)
Uitvoering	RVO/Advies Uitvoeringsbeleid (UB)

Inhoud

1.	Inleiding	4
2.	EU-fondsen	5
2.1.	<i>ELFPO 2023-2027</i>	6
2.2.	<i>LIFE, EFRO en Horizon Europa</i>	11
2.2.1.	Algemeen	11
2.2.2.	LIFE 2021-2027	11
2.2.3.	Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO) 2021-2027 – Interreg	15
2.2.4.	Horizon Europa 2021-2027	16
3.	Conclusies en suggesties	21
4.	Bijlagen	23
4.1.	<i>Bijlage 1 - Onderzoeksvraag</i>	23
4.2.	<i>Bijlage 2 - Overzicht EU-fondsen</i>	24
4.3.	<i>Bijlage 3 – Links naar informatie</i>	29

1. Inleiding

In dit rapport staan de bevindingen van de analyse die RVO heeft uitgevoerd in het kader van de opdracht: Overzicht EU-fondsen voor de bescherming van dieren tegen aanvallen van wolven.

De opdracht behelst een overzicht te maken van EU-fondsen per doelgroep die mogelijk gebruikt kunnen worden voor het Nederlandse subsidiebeleid in het kader van bescherming van gehouden dieren tegen de wolf.

De werkzaamheden betreffen een deskanalyse van EU-fondsen en subsidies waar eventueel gebruik van gemaakt kan worden. Het moet een bondige schematische analyse zijn (bijv. Excel bestand) van welke subsidies er beschikbaar zijn en voor welke doelgroep onder welke voorwaarden. Er dient ook gekeken te worden naar nieuwe subsidiemogelijkheden.

De onderzoeksvraag bestaat uit een hoofdvraag en vier deelvragen. Deelvraag 2 en 3 liggen bij RVO; deelvraag 1 en 4 bij de Wageningen University & Research. Zie bijlage 1.

- *Hoofdvraag:* Welke EU-fondsen kunnen gebruikt worden voor het Nederlandse subsidiebeleid in het kader van bescherming van gehouden dieren tegen de wolf?
- *Deelvraag 2:* Op welke manier kunnen EU-fondsen gebruikt worden voor het verstrekken van subsidies aan dierhouders voor het nemen van wolfwerende maatregelen?
- *Deelvraag 3:* Op welke manier kunnen EU-fondsen gebruikt worden voor het financieren van de ondersteuning aan veehouders door een nationaal wolf fencing team?

Deelvraag 1 richt zich op vormgeving van de huidige subsidieregelingen in Nederland en deelvraag 4 op de toepassing van EU-fondsen in andere lidstaten in het kader van bescherming van gehouden dieren tegen de wolf.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van dit rapport 'EU-fondsen' gaat in op EU-financieringsprogramma's en de relevantie daarvan in het kader van deze opdracht. Daarop volgend zijn mogelijkheden voor subsidieverstrekking uitgewerkt. Allereerst voor het fonds ELFPO en daarna voor LIFE, EFRO en Horizon Europa.

Hoofdstuk 3 'conclusies en suggesties' verwijst terug naar de onderzoeksvragen en vat de bevindingen uit hoofdstuk 2 samen. In dit hoofdstuk staat een aantal suggesties voor de inzet van EU-fondsen.

2. EU-fondsen

Financieringsprogramma's

De EU heeft verschillende financieringsprogramma's waar een beroep op kan worden gedaan voor subsidies (financiering die een aanvrager niet terug hoeft te betalen). Een lijst van alle financieringsprogramma's (fondsen) die worden uitgevoerd via het meerjarig financieel kader 2021-2027 staat in bijlage 2.

Relevante fondsen

De programma's die zijn gericht op natuur, biodiversiteit, dierenwelzijn, landbouw, platteland, regio's, 'onderzoek en innovatie' zijn nader bekeken op relevantie in het kader van deze opdracht. Daaruit blijkt dat de volgende financieringsprogramma's ofwel fondsen relevant zijn voor het onderzoek naar het Nederlandse subsidiebeleid voor de bescherming van gehouden dieren tegen de wolf.

Relevante fondsen:

- Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO)
Het ELFPO verleent financiering voor de ondersteuning van de plattelandsgebieden en de versterking van de agrovoedings- en bosbouwsector van de EU.
- Programma voor het milieu en klimaatactie (LIFE)
De overgang naar een duurzame, circulaire en veerkrachtige economie bewerkstelligen, het milieu beschermen en herstellen, het biodiversiteitsverlies stoppen en ombuigen.
- Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO) – Interreg
De economische, sociale en territoriale cohesie in de EU versterken door het corrigeren van onevenwichtigheden tussen de regio's via door lokale overheden uitgevoerde programma's.
- Horizon Europa
Wetenschappelijke, technologische, economische, ecologische en maatschappelijke effecten; steun voor alle vormen van onderzoek en innovatie.

De mogelijkheden voor subsidieverstrekking die deze fondsen kunnen bieden zijn in de volgende paragrafen uitgewerkt. Allereerst het ELFPO en vervolgens LIFE, EFRO en Horizon Europa.

2.1. ELFPO 2023-2027

Het Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (ELFPO, pijler 2 Gemeenschappelijk Landbouw beleid, GLB) biedt mogelijkheden voor financiering om de duurzame ontwikkeling van landbouw, voedsel en plattelandsgebieden verder te verbeteren. Met ELFPO-financiering voeren de EU-lidstaten de plattelandontwikkelingsprogramma's (POP) uit met medefinanciering door de nationale overheden.

De Nederlandse invulling van het GLB loopt via het Nationaal Strategisch Plan (NSP). Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur is eindverantwoordelijke voor het NSP. De 12 provincies zijn bij ministeriële regeling aangewezen als de instanties voor de interventies (d.w.z. steuninstrumenten/subsidiemogelijkheden) die op grond van de EU-verordening¹ voor steun in kader van het GLB zijn vastgesteld. De provincies stellen eigen regelingen op voor de onderdelen van het NSP en selecteren activiteiten die voor steun in aanmerking komen.

In de *Regeling Europese EZK- en LNV-subsidies 2021* zijn de subsidie-instrumenten vastgesteld in het kader van de Europese structuur- en investeringsfondsen op het terrein van de Ministeries van Economische Zaken en Klimaat en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (link in bijlage 3).

Het lopende NSP 2023-2027 beschrijft waar de verschillende GLB-subsidies zich op richten, zoals gebiedsgerichte samenwerking, duurzame investeringen en kennis en innovatie. De GLB-subsidies richten zich op agrariërs en op hun inspanningen om de omslag te maken naar een duurzame bedrijfsvoering. In het NSP zijn de interventies (subsidieregelingen) opgenomen die bijdragen aan het bereiken van de GLB doelen.

In onderstaande tabel staan de regelingen (interventies) die specifiek gericht zijn op gebiedsgerichte samenwerking, duurzame investeringen en kennis en innovatie. Dit zijn de richtingen waaronder regelingen vallen waaronder mogelijk subsidies beschikbaar zijn voor het nemen van wolfwerende maatregelen. Per regeling zijn doelgroep en doel vermeld, waaruit de 'relevantie voor wolfwering' is afgeleid. Na de tabel staat een toelichting voor de regelingen die relevant kunnen zijn voor wolfwering.

Na de periode 2023-2027 zal een Nationaal Strategisch Plan 2028-2034 volgen waarin keuzes voor nieuwe/andere subsidiemogelijkheden gemaakt kunnen gaan worden binnen de nieuwe GLB-periode.

¹ Verordening (EU) 2021/2115 tot vaststelling van voorschriften inzake steun voor de strategische plannen die de lidstaten in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid opstellen (strategische GLB-plannen) en die uit het Europees Landbouwarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (Elfpo) worden gefinancierd

Tabel: Regelingen (interventies) opgenomen in het NSP 2023-2027

Subsidie gericht op	Regeling (interventie code I in NSP)	Doelgroep en doel	Relevantie voor wolfwering
Gebiedsgerichte samenwerking	Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) (I.70.1)	Agrarische collectieven. Gericht op instandhouding biodiversiteit op en naast landbouwgrond (o.a. prioriteit weidevogelbeheer); bescherming en herstel bodem- en waterkwaliteit. Wolf wordt in regeling niet aangemerkt als predator.	niet
	Samenwerking voor plattelandontwikkeling – LEADER (I.77.3)	Lokale Actie Groep (LAG). Inzet op stad-platteland, transitie plattelandseconomie en sociale cohesie.	niet
	Samenwerking voor integrale gebiedsontwikkeling (I.77.4)	Samenwerkingsverbanden landbouwers met anderen in vorm van operational group in kader van het netwerk Europees Innovatie Partnerschap (EIP). Meerjarige programmatische aanpak voorbereiding en uitvoering integraal gebiedsplan. M.n. niet-productieve investeringen voor inrichtings- en herstelmaatregelen voor water en bodem op basis van een gebiedsplan.	niet
Duurzame investeringen	Productieve investeringen voor bedrijfsmodernisering (I.73.1a)	Landbouwers, samenwerkingsverbanden. Investeren op het landbouwbedrijf, waarmee primair het verdienvermogen van de ondernemer wordt vergroot of verstevigd, zoals robotisering, systemen voor innovatieve bedrijfsvoering, energiebesparing - gericht op een veerkrachtige toekomstgerichte landbouw waarmee eerst en vooral een rendabele(r) bedrijfsvoering mogelijk wordt.	mogelijk (zie toelichting onder deze tabel)

Subsidie gericht op	Regeling (interventie code I in NSP)	Doelgroep en doel	Relevantie voor wolfwering
	Productieve investeringen Groen – Blauw en dierenwelzijn (I.73.1b)	Landbouwers, samenwerkingsverbanden. Ondersteuning landbouwer verduurzaming bedrijf door met specifieke investeringen een bijdrage te leveren aan de milieu- en klimaatdoelen en het efficiënt gebruik en natuurlijke hulpbronnen, zoals water en bodem en biodiversiteit. Invulling aan maatschappelijke wensen met betrekking tot dierenwelzijn (stalverrijking, meer ruimte door uitloop, vermindering ingrepen, stalklimaat).	wel (zie toelichting onder deze tabel)
	Niet productieve investeringen op landbouwbedrijven (I.73.2)	Landbouwers, samenwerkingsverbanden. Vloeit voort uit de Green Deal, Kaderrichtlijn Water (KRW), Nitraatrichtlijn en Klimaatakkoord - herstellen en verhogen van de biodiversiteit - omschakeling naar kringlooplandbouw om uitdagingen rond klimaat, milieu, biodiversiteit en stikstofreductie te realiseren.	niet
	Niet productieve investeringen op niet-landbouwbedrijven (I.73.3)	Breed spectrum begunstigden buiten het landbouwbedrijf. Vloeit voort uit Klimaatakkoord, Kaderrichtlijn Water (KRW), Biodiversiteitsstrategie. Inzet op niet-productieve investeringen voor KRW-doelstellingen in het landelijk gebied met een directe link met de landbouw - (her)inrichting/transformatie en het beheer van het landelijk gebied en daarmee verhogen van de biodiversiteit (bijv. aanleg landschapselementen), inrichtingsmaatregelen ten behoeve van waterkwaliteits- en -kwantiteitsbeheer, aanpassing aan klimaatverandering.	niet

Subsidie gericht op	Regeling (interventie code I in NSP)	Doelgroep en doel	Relevantie voor wolfwering
Kennis en innovatie	Samenwerking EIP operationele groepen (I.77.1)	Samenwerkingsverbanden van minimaal één actieve landbouwer en breed spectrum anderen. Versterken van de innovatieve kracht van de landbouw – oppakken innovaties – synergie - vernieuwing technisch, sociaal of organisatorisch.	vooral nog niet (zie toelichting onder deze tabel)
	Kennisverspreiding en informatie (I.78)	Kennisverspreiding en informatie door private adviesdiensten aan agrarische ondernemers (individueel of via projecten). Door middel van het gebruik van verschillende middelen zoals vouchers, projectfinanciering.	mogelijk (zie toelichting onder deze tabel)

Productieve investeringen

Voor bedrijfsmodernisering

Met deze regeling gaat het primair om het verdienvermogen van de ondernemer te vergroten of verstevigen. Met investeringen in robotisering kan de landbouwsector vernieuwen zodat er perspectief blijft op een rendabel ondernemerschap. Met investeringen in een innovatieve bedrijfsvoering kan de landbouwondernemer beter inspelen op een veranderende consumentenvraag of marktomstandigheden.

Groen – Blauw en dierenwelzijn

Bij deze regeling gaat het om investeringen op het landbouwbedrijf, waarbij rekening wordt gehouden met klimaat en milieu en dierenwelzijnsdoelen. De regeling richt zich op verduurzaming op en van landbouwbedrijven. Onder deze regeling is op de investeringslijst met subsidiabele investeringen die de provincies hanteren de categorie “niet digitale voorzieningen voor weidegang voor graasdieren” opgenomen². In deze categorie kan de aanschaf en aanleg van voorzieningen voor het beschermen van vee tegen wolven subsidiabel worden gesteld. Het is aan het provinciale beleid of deze categorie in een regeling wordt opengesteld.

Projecten die voor subsidie in aanmerking komen worden geselecteerd op basis van de selectiecriteria als effectiviteit (bijdrage aan de doelen), efficiency, haalbaarheid en mate van innovatie. In een provinciale openstelling wordt een lijst opgenomen met investeringen waarvoor subsidie kan worden verstrekt. Er geldt een subsidiepercentage van maximaal 40%. Dat betekent dat een aanvrager 40% van de gemaakte kosten als subsidie kan krijgen. Voor jonge landbouwers is dat percentage met 15% verhoogd naar 55%.

Voor Productieve investeringen voor bedrijfsmodernisering is over 2023-2028 een budget van in totaal € 25,38 miljoen. Voor Productieve investeringen Groen – Blauw en dierenwelzijn is over 2023-2028 een budget van in totaal € 50,64 miljoen (zie het NSP voor verdeling over de jaren en de financieringsbronnen).

Samenwerking EIP operationele groepen

Een operationele groep is een samenwerkingsverband dat deel uitmaakt van een EIP (Europees Innovatiepartnerschap) en bestaat uit minimaal twee actoren, waarvan minimaal één landbouwer, en dat is gericht op het ontwikkelen, valideren en verfijnen van innovaties.

De regeling is gericht op het (door)ontwikkelen van landelijke waarde- en duurzaamheidsconcepten, gerelateerd aan duurzame verdienmodellen op thema's als sectorale ontwikkelingen, nieuwe technologieën, ketens, milieu, klimaat, biologische landbouw en dierenwelzijn. Daarbij wordt onder meer gedacht aan uitdagingen in de intensieve veehouderij. In dit kader waren er subsidiemogelijkheden voor samenwerkingsverbanden die willen stoppen met het couperen van varkensstaarten.

Reeds bestaande wolfwerende maatregelen en de aanpak via fencing teams zijn niet innovatief in de zin van deze regeling. Voor ontwikkeling van innovaties op het gebied van wolfwering in een breed samenwerkingsverband kan deze regeling een optie bieden. Het is een beleidskeuze hier een regeling voor open te stellen.

Voor Samenwerking EIP operationele groepen is over 2023-2028 een budget van in totaal € 100,92 miljoen (zie het NSP voor verdeling over de jaren en de financieringsbronnen).

Kennisverspreiding en informatie

Via deze regeling wordt steun verleend aan kennisverspreiding en informatie aan agrarische ondernemers. Onder deze regeling vallen onder meer projecten voor groepen en demonstratiebedrijven. In projecten kunnen kennisaanbieders (adviesbureaus en opleidingsinstituten) bestaande kennis overdragen aan landbouwers. Een project dat bijvoorbeeld

² Zie advies aan provincies: <https://edepot.wur.nl/647617>

gaat over het informeren van agrariërs over wolfwerende maatregelen zou daar onder kunnen vallen. Het provinciale beleid bepaalt of dit soort projecten gestimuleerd worden door het openstellen van een specifieke regeling. In de algemene kennisregelingen wordt vaak breed ingezet op alle doelstellingen (milieu, klimaat, stikstof, duurzame bedrijfsvoering en dierenwelzijn). De projectaanvragen worden beoordeeld door een onafhankelijk commissie en gerangschikt op basis van vooraf beschreven criteria. Voor projecten voor groepen geldt een subsidiepercentage van 80% afhankelijk van de openstelling en activiteiten en 100% voor demonstratie bedrijven. Voor Kennisverspreiding en informatie is over 2023-2028 een budget van in totaal € 57,75 miljoen (zie het NSP voor verdeling over de jaren en de financieringsbronnen).

2.2. LIFE, EFRO en Horizon Europa

2.2.1. Algemeen

Elk van de financieringsprogramma's LIFE, EFRO en Horizon heeft zijn eigen prioriteiten en mogelijkheden. Echter bieden deze programma's over het algemeen geen mogelijkheden voor het verstrekken van subsidies aan dierhouders voor het nemen van wolfwerende maatregelen.

Hoewel deze programma's op het eerste gezicht mogelijkheden lijken te bieden voor het ondersteunen van maatregelen ter bescherming van vee tegen wolven, richten ze zich in de praktijk niet op directe subsidies aan individuele dierhouders. In plaats daarvan financieren ze bijvoorbeeld demonstratieprojecten, onderzoek en voorlichtingstrajecten waarbij samenwerking met andere partijen centraal staat. Voor individuele dierhouders die hun bedrijf willen beschermen tegen wolven zijn deze programma's dus niet de meest voor de hand liggende financieringsbron.

Waar deze EU-programma's op letten en dus ook mogelijkheden voor bieden zijn:

- demonstratieprojecten;
 - onderzoek naar en implementatie van effectieve preventieve maatregelen;
- Hoewel de programma's ruimte bieden voor onderzoek naar en de implementatie van innovatieve, preventieve maatregelen zijn ze niet bedoeld voor het financieren van de aanschaf van bestaande, gevalideerde wolfwerende voorzieningen (zoals rasters of hekken). Wel kunnen ze mogelijk worden ingezet om nieuwe of verbeterde maatregelen te ontwikkelen en te testen.
- voorlichting en participatie van lokale gemeenschappen.

Daarnaast is het voor elk van deze programma's relevant om samen te werken met minstens twee andere partners en soms met een nog groter aantal partners. Dat betekent dat ook de beschikbare bedragen voor partijen die deelnemen aan projecten over het algemeen niet hoger zullen zijn dan enkele honderdduizenden euro's – soms met uitschieters tot een miljoen.

2.2.2. LIFE 2021-2027

Het LIFE programma richt zich op een duurzame, circulaire, energie-efficiënte, op hernieuwbare energie gebaseerde, klimaat neutrale en veerkrachtige economie, milieuverbetering en het terugdringen van verlies aan biodiversiteit. Het programma heeft vier subprogramma's, waar 'natuur en biodiversiteit' er een van is. Dit subprogramma heeft tot doel bescherming en herstel van de Europese natuur en biodiversiteitsverlies terug te dringen. Het ondersteunt projecten voor natuurbescherming en projecten die bijdragen aan implementatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn.

LIFE-projecten vragen om een degelijke voorbereiding en een doordachte aanpak. Een goede voorbereiding is cruciaal om een kansrijke aanvraag in te dienen. Het proces begint met het ontwikkelen van een projectidee dat aansluit bij de LIFE-thema's (subprogramma's 'natuur en biodiversiteit', 'circulaire economie en levenskwaliteit', 'beperking van en aanpassing aan

klimaatverandering' en 'transitie naar schone energie'). In verband met mogelijke cofinanciering en het afstemmen op nationale en regionale prioriteiten is vroegtijdig contact met en/of tussen provincies en Rijk van belang.

Bij drie eerst genoemde subprogramma's is niet bij alle projecten een consortium verplicht, maar wel bij 'transitie naar schone energie' (minimaal drie entiteiten uit verschillende landen).

De voorbereidingstijd voor een LIFE-aanvraag bedraagt doorgaans 4 tot 6 maanden, afhankelijk van de complexiteit en de mate waarin partners betrokken moeten worden. Het is belangrijk rekening te houden met de algemene voorwaarden, zoals een looptijd van 3 tot 5 jaar (maximaal 10) en een budget tussen 3 en 5 miljoen euro (maximaal 12 miljoen). Aanvragen verlopen via het EU Funding & Tenders Portal. Het aanvragen zelf verloopt via een eenstapsprocedure. Een gedegen voorbereiding is echter essentieel voor succes.

Het LIFE-programma biedt mogelijkheden voor financiering van maatregelen tegen schade door wolven, zoals het gebruik van afrasteringen, honden en herders. Succesvolle voorbeelden zijn LIFE StockProtect en het Wolf Fencing Team in België. De focus ligt op biodiversiteit, natuurherstel en conflictvrije co-existentie, met ruimte voor samenwerking met lokale actoren.

In onderstaande tabel staat een overzicht van de calls binnen het LIFE programma en de relevantie voor wolfwering.

Tabel: overzicht calls LIFE en relevantie voor wolfwering.

Call	Omschrijving van de Call	Relevantie voor wolfwering	Budget (miljoen €)	Indicatie project budget (miljoen €)	Benodigde cofinanciering	Openstelling	Geschat aantal projecten
LIFE-2025-SAP-NAT-GOV (Nature Governance and Information)	Gericht op de uitvoering van EU-natuurwetgeving en biodiversiteitsstrategie 2030, met focus op "Space for Nature" en "Safeguarding our species".	Wolfwerende hekken passen onder het verbeteren van co-existentie met mensen en het beschermen van soorten zoals de wolf. Conflictvermindering wordt expliciet benoemd als prioriteit.	3.5	2-13	40%	24/04/2025 – 23/09/2025	30
LIFE-2025-PLP-NAT-ENV (Projects on Legislative and Policy Priorities)	Focus op beleidsondersteunende projecten rond biodiversiteit en circulaire economie. Speciale aandacht voor biodiversiteitsvriendelijk bosbeheer.	Geen directe focus op wolfwering, maar maatregelen ter bescherming van leefgebied en conflictreductie kunnen indirect bijdragen, mits gekoppeld aan biodiversiteitsvriendelijk beheer.	11.8		10%	24/04/2025 – 23/09/2025	1 project per prioriteit – 7 projecten in totaal
LIFE-2025-TA-R-NAT-ENV (Technical Assistance for Replication)	Gericht op replicatie van succesvolle LIFE-projectresultaten binnen natuur, biodiversiteit en milieu.	Alleen relevant als wolfwering al in eerdere LIFE-projecten succesvol werd toegepast. Dan kunnen maatregelen worden opgeschaald binnen het LIFE-kader.	6.5	1.00	40%	24/04/2025 – 23/09/2025	

Call	Omschrijving van de Call	Relevantie voor wolfwering	Budget (miljoen €)	Indicatie project budget (miljoen €)	Benodigde cofinanciering	Openstelling	Geschat aantal projecten
LIFE-2025-SAP-NAT-NATURE (Nature and Biodiversity)	Gericht op het verbeteren van de staat van beschermde soorten en habitats. Prioriteit voor conflictreductie met grote carnivoren zoals de wolf.	Mogelijk geschikt voor wolfwerende projecten. Hekken als maatregel om vee te beschermen en conflicten te voorkomen passen goed binnen de doelstellingen van deze call.	153	1-2 miljoen	40% subsidiepercentage kan oplopen tot 75% bij selectie habitat of prioriteiten	24/04/2025 – 23/09/2025	3

LIFE subsidie kan worden aangevraagd door consortia (vaak met Europese partners) die bestaan uit:

- publieke instellingen: nationale, regionale en lokale overheden; overheidsinstanties die verantwoordelijk zijn voor natuurbeheer, milieu of klimaatbeleid; nationale parken, natuur- en bosagentschappen;
- private organisaties zonder winstoogmerk: NGO's (bijvoorbeeld natuur- en milieubewegingen), stichtingen en verenigingen actief in natuurbescherming of circulaire economie; universiteiten en onderzoeksinstanties (voor praktische of beleidsgerichte projecten);
- private ondernemingen: KMO's/MKB's en grote bedrijven (op voorwaarde dat projecten niet uitsluitend commercieel gericht zijn).

Specifieke informatie over financiering via het LIFE subprogramma 'Natuur en Biodiversiteit' is te vinden via de website van EuroAccess. Zie voor de link in bijlage 3

2.2.3. Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO) 2021-2027 – Interreg

Het EFRO financiert programma's onder gedeelde verantwoordelijkheid van de Europese Commissie en de nationale en regionale autoriteiten in de lidstaten. Interreg is het EU-instrument voor ondersteuning van grensoverschrijdende samenwerking tussen regio's en landen. De overheden van de lidstaten kiezen zelf welke projecten ze financieren en nemen de verantwoordelijkheid voor het dagelijks beheer op zich.

Interreg bestaat uit heel veel kleinere deelprogramma's. In Nederland betreft het onder meer de volgende Interreg-programma's onder het thema "groener Europa". Nieuwe deelprogramma's zijn mogelijk als men gezamenlijk initiatief neemt. Naar verwachting zit er momenteel weinig ruimte in aansluiting bij bestaande programma's vanwege ontoereikend budget. Bij gedeelde last en uitdaging is dit wel een denkrichting.

1. Interreg VI A – Nederland-Duitsland ([Over ons - INTERREG VI - Interreg](#))
 - Doel: Versterken van grensoverschrijdende samenwerking tussen Nederland en Duitsland op economisch, ecologisch en sociaal gebied.
 - Focus: Innovatie, energietransitie, milieu, arbeidsmobiliteit, gezondheid.
 - Gebied: Oost-Nederland en aangrenzende regio's in Duitsland.
2. Interreg VI A – Vlaanderen-Nederland ([Interreg Vlaanderen-Nederland](#))
 - Doel: Samenwerking bevorderen tussen Zuid-Nederland en Vlaanderen.
 - Focus: Klimaatadaptatie, circulaire economie, duurzame mobiliteit, inclusieve samenleving.
 - Gebied: Zuid-Nederland (Zeeland, Noord-Brabant, Limburg) en Vlaanderen.
3. Interreg VI B – Noordwest-Europa (NWE) ([Home | Interreg NWE](#))
 - Doel: Versterken van cohesie, innovatie en duurzaamheid in Noordwest-Europa.
 - Focus: Klimaatverandering, circulaire economie, slimme specialisatie, koolstofarme economie.
 - Gebied: Delen van Nederland, België, Duitsland, Frankrijk en Ierland.

4. Interreg VI B – Noordzee-regio (<https://www.interregnorthsea.eu/>)
- Doel: Samenwerking rond duurzaamheid en economische ontwikkeling in de Noordzee-regio.
 - Focus: Duurzame energie, klimaatadaptatie, groene innovatie, slimme mobiliteit.
 - Gebied: Nederlandse provincies en andere landen rond de Noordzee.
5. Interreg Europe ([Interreg Europe | Sharing solutions for better policy](#))
- Doel: Kennisuitwisseling en beleidsverbetering in heel Europa.
 - Focus: Regionale ontwikkeling, innovatie, duurzaamheid, overheidsbeleid.
 - Gebied: Hele EU, dus ook Nederlandse regio's.

NB: VI = periode 2021-2027; A = grensoverschrijdend; B = transnationaal

Interreg kan relevant zijn voor grensoverschrijdende samenwerking, zoals tussen Nederland en België of Duitsland op het gebied van wolvenbeheer. Een inspirerend voorbeeld is Vlaanderen, dat al ervaring heeft met het Wolf Fencing Team. Deze aanpak biedt kansen voor gezamenlijke initiatieven en uitwisseling van kennis en expertise.

In andere lidstaten is Interreg geregeld aangewend voor het financieren van project gericht op het tegengaan van overlast door de wolf.

2.2.4. Horizon Europa 2021-2027

Horizon Europa is het Europese onderzoeks- en innovatieprogramma (2021-2027), gericht op het versterken van wetenschappelijke en technologische capaciteit, het bevorderen van innovatie en het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen.

Horizon Pijler 2 (Cluster 6 - Voedsel, bio-economie, natuurlijke hulpbronnen, landbouw en milieu) heeft als doel onder meer het terugdringen van aantasting van het milieu en achteruitgang van biodiversiteit en beter beheer van natuurlijke hulpbronnen. Het programma biedt onder andere financiering voor projecten rondom de thema's biodiversiteit, klimaatverandering, duurzame landbouw en veeteelt, die mogelijk ook relevant zijn voor wolfwerende maatregelen. Initiatieven voor financiering om wolfwerende maatregelen door te voeren zouden mogelijk onderdeel kunnen zijn van grotere trajecten.

Binnen Pijler 2 worden onderzoeks- en innovatieprojecten, prototyping, testen, demonstreren en netwerkactiviteiten gefinancierd. In kader van deze opdracht kan worden gedacht aan projecten die bijvoorbeeld innovatieve methoden testen om schade door wolven te beperken of beleidsadvies geven over natuurbeheer en landbouw. Bij Horizon gaat het veelal om projecten waarin meerdere disciplines samenwerken: van ecologen en landbouwdeskundigen tot technologiebedrijven.

Voor projecten in Pijler 2 geldt een budget tussen €1 miljoen en €15 miljoen. De looptijd van projecten varieert tussen de 2 en 5 jaar. Het co-financieringspercentage ligt tussen de 70% en 100%, afhankelijk van het type activiteit.

Een projectconsortium moet bestaan uit minimaal drie organisaties uit drie verschillende EU-lidstaten of geassocieerde landen. Dit betekent bijvoorbeeld samenwerking met universiteiten, overheden, natuurorganisaties, landbouwverenigingen en technologiebedrijven. Dit soort brede samenwerkingen zijn cruciaal om de maatschappelijke relevantie en impact van het project te vergroten.

Aanvragen verlopen via het EU Funding & Tenders Portal. Calls voor Pijler 2 worden meestal jaarlijks geopend en kennen vaak een één- of tweestapsprocedure: eerst een conceptvoorstel indienen en daarna een volledig voorstel. Het is belangrijk om de call-tekst zorgvuldig te lezen om te begrijpen wat precies wordt gevraagd en welke thema's prioriteit krijgen.

Voor mogelijke toepassing van wolfwerende maatregelen is het verstandig om een projectvoorstel te koppelen aan bredere maatschappelijke uitdagingen die Horizon Europe ondersteunt, zoals:

- biodiversiteitsherstel;
- duurzaam landgebruik en landbouw;
- klimaatadaptatie en veerkrachtige ecosystemen.

Op deze manier worden noodzakelijke wolfwerende maatregelen niet als een losstaand probleem gepositioneerd, maar als een integraal onderdeel van duurzame oplossingen. Belangrijk is een consortium met partners uit verschillende landen en sectoren te vormen en nadruk te leggen op innovatie en samenwerking. Tevens is een goede balans tussen wetenschappelijke diepgang en praktische toepasbaarheid van belang.

Horizon Europe werkt met jaarlijkse tranches of 'calls' waarin nieuwe onderwerpen en financieringsmogelijkheden worden opengesteld. Deze calls worden ieder jaar aangekondigd en bepalen de specifieke thema's, budgetten en deadlines voor indiening. Het is dus belangrijk om de planning en inhoud van deze tranches goed te volgen om op het juiste moment een aanvraag in te dienen.

In onderstaande tabel staat een overzicht van de calls binnen Horizon Europa en de relevantie voor wolfwering.

Tabel: overzicht calls Horizon en relevantie voor wolfwering.

Call Naam & ID	Doel van de call	Link met wolfwerende maatregelen	Type actie	budget (miljoen €)	Openstelling	budget/project (miljoen €)
HORIZON-CL6-2025-01-BIODIV-09	Begrijpen van percepties over biodiversiteitscrisis en natuurherstel. Ontwikkelen van communicatie- en bewustmakingsstrategieën.	Zwak - Indirect relevant: Kan bijdragen aan bewustwording en sociale acceptatie van wolfwerende maatregelen door wolven als casus te gebruiken in bredere communicatie over biodiversiteit en natuurherstel.	Research and Innovation Actions	6.00	6/05/2025 – 17/09/2025	ca. 3.00 2 projecten
HORIZON-CL6-2025-01-BIODIV-10	Ondersteuning van natuurherstelmaatregelen in landbouwgebieden. Evalueren van kosten/baten van natuurherstel voor landbouw.	Sterk - Direct relevant: Deze call biedt ruimte voor onderzoek naar natuurherstel in agrarisch gebied, waar wolfwerende maatregelen zoals hekken en compensatieprogramma's cruciaal kunnen zijn voor het bevorderen van harmonie tussen natuurbehoud en landbouwbelangen.	Research and Innovation Actions	11.00	6/05/2025 – 17/09/2025	5.00 á 6.00 2 projecten

Call Naam & ID	Doel van de call	Link met wolfwerende maatregelen	Type actie	budget (miljoen €)	Openstelling	budget/project (miljoen €)
HORIZON-CL6-2025-02-FARM2FORK-02	Ondersteuning van het Europese partnerschap voor diergezondheid en welzijn. Focus op dierenwelzijn, beleid, training en samenwerking.	Matig - Relevantie voor bescherming vee: Maatregelen zoals wolfwerende hekken en waakhonden kunnen worden geïntegreerd in dierenwelzijnsprogramma's, waarbij de bescherming van vee tegen roofdieren als wolven centraal staat. Het is ook mogelijk om een deel van de financiering in te zetten voor training of opleiding.	Innovation Actions	12.00	6/05/2025 – 16/09/2025	6.00
HORIZON-CL6-2025-03-GOVERNANCE-05	Ontwikkelen van tools en beleidsinstrumenten voor landgebruik en biomassa. Focus op biodiversiteit, sociale rechtvaardigheid en ruimtelijke ordening.	Zwak - Indirect relevant: Deze call kan bijdragen aan conflictbeheersing tussen mens en wolf door regionale beleidsvisies te ontwikkelen die landgebruik, wildbeheer en landbouw in balans brengen, wat van invloed kan zijn op de behoefte aan wolfwerende maatregelen.	Research and Innovation Actions	9.00	6/05/2025 – 24/09/2025	4.50

Call Naam & ID	Doel van de call	Link met wolfwerende maatregelen	Type actie	budget (miljoen €)	Openstelling	budget/project (miljoen €)
HORIZON-CL6-2025-03-GOVERNANCE-03	Versterken van de aantrekkelijkheid van de landbouwsector en verbeteren van de relatie tussen boeren en de samenleving.	Matig - Relevantie voor wolfwerende maatregelen: Deze call kan helpen om wolfwerende maatregelen te integreren in bredere strategieën voor het verbeteren van de leefbaarheid van boeren, inclusief het omgaan met de impact van wolvenpredatie op boerenwelzijn en landbouw. De call ondersteunt géén technische maatregelen zoals stroomrasters direct. De nadruk ligt op sociaalwetenschappelijk onderzoek, perceptie, educatie en beleidsadvies. Er kan in theorie een deelproject over perceptie en acceptatie van wolfwerende maatregelen passen in een bredere context van landbouw en maatschappij (bijvoorbeeld via narratieven over natuurbeheer en biodiversiteit). Het is geen call die direct helpt om stroomrasters te implementeren of om concrete schadepreventie te financieren.	Research and Innovation Actions	12.00	6/05/2025 – 24/09/2025	6.00

3. Conclusies en suggesties

Onderzoeksvragen

Dit rapport beschrijft welke EU-fondsen gebruikt kunnen worden voor het Nederlandse subsidiebeleid in het kader van bescherming van gehouden dieren tegen de wolf. Een antwoord op de hoofdvraag van de opdracht. De twee deelvragen worden niet separaat beantwoord. De omschrijving van de regelingen en de calls geeft aan voor welke doel (bv. investeringen of diensten) en doelgroep de subsidiemogelijkheden zijn.

EU-fondsen bieden mogelijkheden voor het verstrekken van subsidies voor het nemen van wolfwerende maatregelen of ondersteuning door een fencing team. De voorwaarden kunnen echter een beperking vormen.

ELFPO

Het ELFPO biedt subsidiemogelijkheden via het NSP 2023-2027 met de regelingen *Productieve investeringen Groen – Blauw en dierenwelzijn* en *Kennisverspreiding en informatie* en mogelijk met *Productieve investeringen voor bedrijfsmodernisering*. Het provinciaal beleid bepaalt binnen het NSP echter of en onder welke voorwaarden deze regelingen worden opengesteld. Deze regelingen zijn gericht op landbouwers en derhalve op de bescherming van vee. Niet-landbouwers kunnen niet deelnemen aan deze regelingen.

Een beleidskeuze van LVVN kan zijn om voor *Samenwerking EIP operationele groepen* een regeling open te stellen voor ontwikkeling van innovaties op het gebied van wolfwering in een breed samenwerkingsverband. Een dergelijke regeling kan niet gaan over het toepassen van bestaande maatregelen of praktijken, maar wel over het ontwikkelen van innovatieve ideeën rondom wolfwerende maatregelen en deze praktijkrijp maken.

De suggestie aan LVVN is om in het kader van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2028-2034 en nationale invulling in een nieuw Nationaal Strategisch Plan in samenwerking en overleg met stakeholders keuzes te maken ten aanzien van wolfwerende maatregelen. De subsidiabiliteit van wolfwerende maatregelen kan explicieter worden meegenomen in een nieuw NSP. Daarbij kan gedacht worden aan een landelijke investeringsregeling voor wolfwerende maatregelen. Het is wel belangrijk dat deze regeling passen binnen de Europese Verordeningen voor de nieuwe GLB-periode.

LIFE, EFRO (Interreg) en Horizon Europa

De EU-fondsen en -programma's voor milieu, klimaat, 'onderzoek en innovatie' en regionale ontwikkeling LIFE, EFRO (Interreg) en Horizon bieden geen mogelijkheden voor subsidies aan individuele vee- of dierhouders voor het nemen van wolfwerende maatregelen. Voor 'fencing' kunnen deze fondsen wel interessant zijn. De maatregelen, acties of interventies moeten onderdeel zijn van een groter geheel. Deze EU-fondsen worden doorgaans toegekend aan projecten die passen binnen de bredere doelstellingen van de EU, zoals biodiversiteit, duurzame landbouw en natuurbescherming. Bij de concrete toelichting van de calls voor de EU-fondsen wordt veelal aangegeven dat de activiteiten deel moeten uitmaken van een groter geheel, bijvoorbeeld een integraal beheerplan voor wolven of een bredere

natuurbeheerstrategie. Dit garandeert dat de fondsen niet alleen gericht zijn op lokale oplossingen, maar bijdragen aan een evenwichtige en duurzame benadering van zowel natuurbehoud als landbouwactiviteiten. Daarmee zijn er wel subsidiemogelijkheden, maar samenwerking met partners en een integraal plan zijn noodzakelijk.

Suggesties voor inzet van deze fondsen zijn:

1. Start strategische consortiavorming rond wolfbeheer.
Werk actief samen met natuurorganisaties, provincies, kennisinstellingen en veehouders om sterke consortia te vormen die gezamenlijk EU-aanvragen kunnen doen (bijv. voor LIFE of Horizon). Europese subsidiegevers geven de voorkeur aan breed gedragen projecten met meerdere stakeholders en grensoverschrijdende impact.
2. Veranker ecosysteemdiensten als uitgangspunt in projectvoorstellen.
Ontwikkel en onderbouw projectaanvragen rond wolfwering op basis van ecosysteemdiensten, zoals biodiversiteit, landschapskwaliteit en bodemgezondheid. Een ecosysteembenadering vergroot de kans op EU-financiering én versterkt de maatschappelijke legitimiteit van veehouders in het debat.
3. Investeer in gerichte beleidsbeïnvloeding – nationaal en in EU-verband.
Bundel met partners een lobbyagenda voor betere vergoedingsregelingen, structurele EU-inpassing van wolfbeheer en hogere prioriteit op cofinanciering.
4. Ontwikkel een cofinancieringsfonds met publieke en private partijen.
Zet samen met provincies, gemeenten en fondsen een mechanisme op voor het meefinancieren van EU-projecten, specifiek gericht op wolfwering en biodiversiteitsherstel. Zonder cofinanciering blijven veel EU-projecten onhaalbaar voor individuele veehouders of kleinere organisaties.

Algemeen

Een aandachtspunt is de subsidiabiliteit van investeringen of maatregelen die wettelijk verplicht zijn. Onder ELFPO bijvoorbeeld zijn investeringen die wettelijk verplicht zijn niet-subsidiabel.

4. Bijlagen

4.1. Bijlage 1 - Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag

Deelvragen 1 en 4 liggen bij Wageningen University & Research. Deelvragen 2 en 3 bij RVO.

Hoofdvraag: Welke EU-fondsen kunnen gebruikt worden voor het Nederlandse subsidiebeleid in het kader van bescherming van gehouden dieren tegen de wolf?

Deelvraag 1: Hoe zijn de huidige subsidieregelingen voor het nemen van wolfwerende maatregelen vormgegeven in Nederland?

- Voorwaarden: o.a. looptijd, subsidieplafond, maximale bedrag per houder, doelgroep (bijvoorbeeld particulier, bedrijfsmatig en/of terreinbeheerder), diersoorten en subsidiabele beschermingsmaatregelen
- Beschikbaar subsidiebedrag
- Aangevraagde subsidies ten opzichte van het beschikbare budget 2024

Deelvraag 2: Op welke manier kunnen EU-fondsen gebruikt worden voor het verstrekken van subsidies aan dierhouders voor het nemen van wolfwerende maatregelen? Aandachtspunten per EU-fonds o.a.:

- Beschikbare budget en doorlooptijd
- Belemmeringen en beperkingen aan gebruik
- Gelden er voorwaarden vanuit de EU aan de volgende aspecten, of kunnen deze zelf vrij ingevuld worden in de subsidieregeling?
 - Maximale bedrag per houder
 - Doelgroep (bijvoorbeeld particulier, bedrijfsmatig en/of terreinbeheerder)
 - Diersoorten
 - Subsidiabele beschermingsmaatregelen (zoals fysieke maatregelen, arbeidskosten voor het plaatsen en onderhouden van wolfwerende maatregelen, training van kuddebewakingshonden en administratieve kosten).
- Wie kan de aanvraag voor het verkrijgen van de Europese fondsen regelen?
- Zijn er nieuwe kansrijke subsidies? Dit zijn Europese subsidies waarvan de Nederlandse beleidsinzet aangepast zou moeten worden (denk aan het GLB) of subsidies die nog in de nabije toekomst eraan komen.

Deelvraag 3: Op welke manier kunnen EU-fondsen gebruikt worden voor het financieren van de ondersteuning aan veehouders door een nationaal wolf fencing team? Aandachtspunten per EU-fonds o.a.:

- Beschikbare budget en doorlooptijd
- Belemmeringen en beperkingen aan gebruik
- Wie kan de aanvraag voor het verkrijgen van de Europese fondsen regelen?
- Zijn er nieuwe fondsen waar mogelijk gebruikt van kan worden.

Deelvraag 4: Op welke manier maken andere EU-landen gebruik van EU-fondsen in het kader van bescherming van gehouden dieren tegen de wolf?

4.2. Bijlage 2 - Overzicht EU-fondsen

Uit de EU-begroting en NextGenerationEU gefinancierde EU-programma's en -fondsen

<https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes>
[EU-financieringsprogramma's - Europese Commissie](#)

De onderstaande lijst geeft een overzicht van de financieringsmogelijkheden in het meerjarig financieel kader 2021-2027 en NextGenerationEU (economisch herstelplan na Corona) per rubriek, cluster en programma of fonds (de meeste programma's die onder gedeeld beheer worden uitgevoerd, worden "fondsen" genoemd). De rubrieken zijn de uitgavencategorieën van de EU-begroting.

Rubriek 1: Interne markt, innovatie en digitaal beleid

Onderzoek en Innovatie

Horizon Europa

Wetenschappelijke, technologische, economische, ecologische en maatschappelijke effecten; steun voor alle vormen van onderzoek en innovatie.

Euratom-programma voor onderzoek en opleiding

Euratom voert onderzoeks- en opleidingsactiviteiten uit op het gebied van kernenergie, met de nadruk op voortdurende verbetering van de nucleaire veiligheid en van de bescherming tegen nucleaire straling.

ITER

Ambitieuus internationaal project voor de bouw van de grootste fusiemachine ter wereld, bevordering van fusie-energie-technologie voor een groenere en duurzamere energiemix.

Europese strategische investeringen

InvestEU

De EU voorzien van cruciale langetermijnfinanciering, het aantrekken van particuliere investeringen, het ondersteunen van het herstel en een groener, digitaler en veerkrachtiger Europa.

Connecting Europe Facility

Ondersteuning van de aanleg van essentiële energie-, vervoers- en digitale infrastructuurnetwerken door Europa heen.

Programma Digitaal Europa

Het programma Digitaal Europa is het eerste EU-programma dat gericht is op versnelling van het herstel en bevordering van de digitale transformatie van Europa.

Interne markt

Programma voor de interne markt

Versterken en beschermen van de positie van de consumenten; waarborgen van de voedselveiligheid, kleine en middelgrote ondernemingen in de EU in staat stellen te floreren.

EU-fraudebestrijdingsprogramma

Bescherming van de financiële belangen van de EU; gespecialiseerde uitrusting, kennis en opleiding.

Samenwerking op fiscaal gebied (Fiscalis)

Het Fiscalis-programma stelt nationale belastingdiensten in staat informatie en deskundigheid te genereren en uit te wisselen.

Samenwerking op douanegebied (Douane)

Het douaneprogramma ondersteunt de samenwerking tussen douaneautoriteiten en beschermt de financiële en economische belangen van de EU en haar lidstaten.

Ruimtevaart

Europees ruimtevaartprogramma

EU-ruimtevaartbeleid, satelliettechnologie en -innovatie, data-, navigatie- en communicatiediensten, bestrijden van klimaatverandering, bescherming bij rampen.

Rubriek 2: Cohesie en waarden

Regionale ontwikkeling en cohesie

Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO)

De economische, sociale en territoriale cohesie in de EU versterken door het corrigeren van onevenwichtigheden tussen de regio's via door lokale overheden uitgevoerde programma's.

Cohesiefonds (CF)

Hei is de bedoeling van het Cohesiefonds om economische en sociale ongelijkheden te verminderen en duurzame ontwikkeling te promoten.

REACT-EU

Aanvullende financiering voor de bestaande cohesieprogramma's 2014-2020 in het kader van het EFRO, het ESF en het FEAD.

Steun voor de Turks-Cypriotische gemeenschap

Het hulpprogramma heeft tot doel de hereniging van Cyprus te faciliteren.

Herstel en veerkracht

Herstel- en veerkrachtfaciliteit

De herstel- en veerkrachtfaciliteit is een essentieel instrument van NextGenerationEU dat de EU sterker en veerkrachtiger uit de huidige crisis laat komen.

Instrument voor technische ondersteuning

Het instrument voor technische ondersteuning biedt EU-landen technische expertise op maat om hervormingen door te voeren.

Bescherming van de Euro tegen valsemunterij

Voorkomen en bestrijden van valsemunterij en aanverwante fraude en beschermen van de integriteit van de eurobankbiljetten en -munten.

Uniemechanisme voor civiele bescherming (rescEU)

De samenwerking tussen de EU-lidstaten en zes deelnemende staten op het gebied van civiele bescherming versterken.

EU4Health

Investeren in veerkrachtige, rechtvaardige en moderne gezondheidszorgstelsels, de gezondheid van EU-burgers verbeteren en mensen beschermen tegen grensoverschrijdende bedreigingen van de gezondheid.

Investeren in mensen, sociale cohesie en waarden

Europees Sociaal Fonds+

Het Europees Sociaal Fonds+ (ESF+) is het belangrijkste instrument van de EU om in mensen te investeren met als doel een socialer en inclusiever Europa tot stand te brengen.

Erasmus+

Steun voor de professionele en persoonlijke ontwikkeling van mensen op het gebied van onderwijs, opleiding, jeugd en sport

Europees Solidariteitskorps

Programma voor jongeren die vrijwilligerswerk willen doen om kansarmen te helpen, humanitaire hulp te bieden of bij te dragen aan gezondheids- en milieumaatregelen.

Programma Justitie

Het programma versterkt de democratie, de rechtsstaat en de grondrechten.

Programma Burgers, gelijkheid, rechten en waarden

Dit programma heeft tot doel de in de EU-Verdragen en het Handvest van de grondrechten verankerde rechten en waarden te beschermen en te bevorderen.

Creatief Europa

Creatief Europa is het programma van de Europese Commissie ter ondersteuning van de culturele en de audiovisuele sector.

Rubriek 3: Natuurlijke hulpbronnen en milieu

Landbouw en mariem beleid

Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF)

Het ELGF financiert inkomenssteun voor EU-landbouwers en maatregelen om de landbouwmarkten te stabiliseren.

Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO)

Het ELFPO verleent financiering voor de ondersteuning van de plattelandsgebieden en de versterking van de agrovoedings- en bosbouwsector van de EU.

Europees Fonds voor maritieme zaken, visserij en aquacultuur
Gemeenschappelijk visserijbeleid, GVB, mariem beleid, aquacultuur, duurzame ontwikkeling.

Milieu- en klimaatactie

Programma voor het milieu en klimaatactie (LIFE)

De overgang naar een duurzame, circulaire en veerkrachtige economie bewerkstelligen, het milieu beschermen en herstellen, het biodiversiteitsverlies stoppen en ombuigen.

Fonds voor een rechtvaardige transitie

Ondersteuning van de transitie naar klimaatneutraliteit door de sociaaleconomische impact ervan in de zwaarst getroffen regio's te verlichten.

Rubriek 4: Migratie en grensbeheer

Migratie

Fonds voor asiel, migratie en integratie

Migratie, asiel en integratie; gemeenschappelijk Europees asielstelsel; migratiebeheer; solidariteit.

Grensbeheer

Fonds voor geïntegreerd grensbeheer

Grensbeheer; gemeenschappelijk visumbeleid van de EU; Europese grens- en kustwacht; controleapparatuur bij douanegrensposten en douanelaboratoria.

Rubriek 5: Veiligheid en defensie

Veiligheid

Fonds voor interne veiligheid

Beveiliging van de EU; bestrijding van radicalisering, terrorisme, cybercriminaliteit en georganiseerde misdaad; bescherming van slachtoffers van misdrijven.

Ontmanteling van nucleaire installaties (Litouwen)
Veilige sluiting van oude kernreactoren, bescherming van het milieu en de menselijke gezondheid.

Nucleaire veiligheid en ontmanteling
Veilige sluiting van oude kernreactoren, bescherming van het milieu en de menselijke gezondheid.

Defensie

Europees Defensiefonds
Het Europees Defensiefonds is het belangrijkste Commissie-initiatief ter ondersteuning van gezamenlijk onderzoek en gezamenlijke ontwikkeling van defensievermogens vanuit de EU-begroting.

Rubriek 6: Nabuurschap en internationaal beleid

Extern optreden

Europa in de wereld: Instrument voor nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking
Europa in de wereld is het belangrijkste financiële instrument van de EU om wereldwijd bij te dragen tot duurzame ontwikkeling, vrede en stabiliteit.

Humanitaire hulp
Wanneer er sprake is van een ramp of humanitaire noodsituatie, verleent de EU hulp aan de getroffen landen en bevolkingsgroepen.

Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid
Het GBVB draagt bij tot de doelstellingen van vredeshandhaving, conflictpreventie en internationale veiligheid.

Landen en gebieden overzee
Bevorderen van de economische en sociale ontwikkeling van de landen en gebieden overzee, hun veerkracht en concurrentievermogen verhogen en kwetsbaarheden verminderen.

Pretoetredingssteun

Pretoetredingssteun
De kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten van de EU ondersteunen bij de aanpassing van hun samenleving, rechtstelsel en economie, in voorbereiding op het EU-lidmaatschap.

4.3. Bijlage 3 – Links naar informatie

Links naar websites met informatie over de fondsen en regelingen die in dit rapport zijn genoemd.

ELFPO, NSP

[Regeling Europese EZK- en LNV-subsidies 2021](#)

[Programmadocumenten NSP-GLB | Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid |](#)

[Netwerk Platteland](#)

[Plattelandsonwikkelingsprogramma \(POP3\) - Wegwijzer | RVO.nl](#)

LIFE

[Programme for the Environment and Climate Action \(LIFE\) - European Commission](#)

[LIFE - European Commission](#)

[Nature and Biodiversity - European Commission](#)

[LIFE - sub-programme "Nature and Biodiversity" - Search for Programs - EuroAccess](#)
[- Fördermittelsuche der EuroVienna EU-consulting & -management GmbH](#)

EFRO (interreg)

[Inforegio - European Regional Development Fund](#)

[Home - Interreg EU](#)

[Interreg 2021-2027 | RVO.nl](#)

Horizon Europa

[Horizon Europe - European Commission](#)

[Horizon Europe | Onderzoek en Innovatie | RVO.nl](#)

[Cluster 6: Food, Bioeconomy, Natural Resources, Agriculture and Environment - European Commission](#)